

Князюк О. В. Видовий склад рослинності луків басейну річки Південний Буг / О. В. Князюк // Агробіологі. – №10. – 2013. – С.130-134.

УДК 633.2:582.5.9

Князюк О. В.,
канд. с.-г. наук
Вінницький державний
педагогічний університет

Видовий склад рослинності луків басейну річки Південний Буг

Рослинність луків басейну річки Південний Буг є злаково-бобове різнотравним угрупованням, яке має високу біопродуктивність, особливо на ділянках де зростають конюшина лучна та костриця лучна.

В лучному фітоценозі багато цінних лікарських трав, які забезпечують значний збір фітомаси.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Лучна рослинність басейну річки Південний Буг являє собою різні життєві форми та екологічні групи. Ці рослини перезволожених місць зростання (полікарпічні та монокарпічні) мають добрі поживні якості, створюють сприятливі умови для життя багатьох видів птахів та звірів, є одним із елементів біотичного коло обігу речовин [3].

Основну роль для інтеграції лучних угруповань відіграють злаки: вівсяниця, тонконіг, тимофіївка. Часто вони поєднуються з бобовими і утворюють злаково-бобові угруповання, а при значній участі у травостої різнотрав'я – злаково-різнотравні та злаково-бобово-різнотравні. В їх складі багато кормових і лікарських трав [2].

В сучасних умовах лучна рослинність зазнає дедалі більшого антропогенного впливу. Найбільші за площею та суцільністю рослинного покриву її зарості зосереджені у найвіддаленіших регіонах Вінницької області [4]. В зв'язку з цим, вивчення систематичної структури лучної флори, розподіл та співвідношення існуючих видів між систематичними

категоріями, визначення їх кількісного та якісного складу, еколого-морфологічних особливостей є актуальним і потребує детального аналізу.

Мета досліджень – встановити домінуючі види лучного угруповання і надвидових таксонів, скласти їх систематичну структуру, визначити їх кількісний склад та біопродуктивність.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводили у 2011-2012 рр. у лучному фітоценозі річки Південний Буг, с. Лаврівка Вінницького району Вінницької області. Ґрунти – сірі лісові опідзолені.

При характеристиці систематичного складу рослин застосовували систематичний метод – розподіл видів між таксонами більш вищого рангу. При цьому кількість видів у родах обчислювалася у відсотках (%).

Види визначалися за «Визначником рослин України» [1].

За допомогою детально-маршрутного методу складали перелік всіх видів рослин. Так, як дослідні ділянки луків мали однорідну рослинність, то маршрут здійснювали паралельними рядами. Відстань між лініями становила 25 м.

Для обліку сировини лікарських трав'янистих рослин використовували метод проектного покриття. Продуктивність пасовищ визначали укісним методом. Площа облікової ділянки – 10 м². Повторність у досліді – чотириразова.

При визначенні кількісного складу рослин використовували метод пробних ділянок площею 1 м².

Результати досліджень та їх обговорення. Систематична структура флори є розподілом видів між систематичними категоріями вищого рангу. Основними її показниками є співвідношення між різними групами вищих рослин. По результатах наших досліджень була складена систематична структура лучного фітоценозу річки Південний Буг.

Дані табл. 1 свідчать, що основну кількість класів, порядків та родин лучного угруповання складають представники відділу Покритонасінні (відповідно 40, 79 та 80%).

Таблиця 1.

Співвідношення таксонів рослинності р. Південний Буг.

Відділ	Кількість класів		Кількість порядків		Кількість родин	
	абсолютна	%	абсолютна	%	абсолютна	%
<i>Zycorodiophyta</i>	1	20	1	5,5	1	5
<i>Equisetophita</i>	1	20	1	5,5	1	5
<i>Polypodiophita</i>	1	20	2	10	2	10
<i>Magnoliophyta</i>	2	40	15	79	16	80
Всього	5	100	19	100	20	100

Клас *Liliopsida* представлений трьома провідними родинами рослинності луків (*Poaceae*, *Cyperaceae* та *Typhaceae*), а клас *Magnoliopsida* – 12 (табл. 2).

Таблиця 2.

Основні таксони лучної рослинності відділу *Magnoliophyta* р. Південний Буг.

Клас	Підклас	Порядок	Родина
<i>Liliopsida</i>	<i>Lilidae</i>	<i>Poales</i>	<i>Poaceae</i>
	<i>Arecidae</i>	<i>Cyperales</i>	<i>Cyperaceae</i>
		<i>Typhales</i>	<i>Typhaceae</i>
<i>Magnoliopsida</i>	<i>Ranunculidae</i>	<i>Ranunculales</i>	<i>Ranunculaceae</i>
	<i>Caryophyllidae</i>	<i>Caryophytals</i>	<i>Caryophyllaceae</i>
			<i>Chenopodiaceae</i>
		<i>Polygonales</i>	<i>Polygonaceae</i>
	<i>Rosidae</i>	<i>Rosales</i>	<i>Rosaceae</i>
		<i>Fabales</i>	<i>Fabaceae</i>
		<i>Apiales</i>	<i>Apiaceae</i>
	<i>Lamidae</i>	<i>Lamiales</i>	<i>Lamiaceae</i>
	<i>Asteridae</i>	<i>Asterales</i>	<i>Asteraceae</i>
	<i>Dillenidae</i>	<i>Theales</i>	<i>Guttiferae</i>
		<i>Violales</i>	<i>Violaceae</i>
<i>Capparales</i>		<i>Brassicaceae</i>	
<i>Urticales</i>		<i>Urticaceae</i>	

В складі рослинності луків найбільше представників родини *Asteraceae* (14 родів). Інші 11 родин представлені незначною кількістю родів 1-2. Аналогічна закономірність виявлена і при визначенні видового різноманіття (табл. 3).

Таблиця 3.

Флористичний спектр лучної рослинності відділу *Magnoliophyta* р. Південний Буг.

Родини	Кількість родів		Кількість видів	
	абсолютна	%	абсолютна	%
<i>Poaceae</i>	6	12	6	10,1
<i>Cyperaceae</i>	1	2	4	6,8
<i>Typhaceae</i>	1	2	2	3,4
<i>Ranunculaceae</i>	1	2	2	3,4
<i>Caryophyllaceae</i>	2	4	2	3,4
<i>Chenopodiaceae</i>	1	2	1	1,7
<i>Polygonaceae</i>	2	4	4	6,8
<i>Rosaceae</i>	4	8	5	11,2
<i>Fabaceae</i>	7	14	7	12,7
<i>Apiaceae</i>	4	8	4	6,8
<i>Labiatae</i>	2	4	2	3,4
<i>Asteraceae</i>	14	28	14	24,1
<i>Guttiferae</i>	1	2	1	1,7
<i>Violaceae</i>	1	2	1	1,7
<i>Brassicaceae</i>	2	4	2	3,4
<i>Urticaceae</i>	1	2	1	1,7
Всього	50	100	58	100

Значне покриття луків дають представники родини *Poaceae*: пирій повзучий, костриця лучна, тонконіг лучний, які разом із різнотрав'ям утворюють різноманітні асоціації.

На заплавах луків відмічено угруповання з домінування представників роду *Carex*, які належать до дернистих видів і утворює монодомінантне

угруповання. В результаті випасання худоби виникають злаково-осокові різнотравні угруповання.

Значно поширені на заплавах луках лікарські рослини. Як свідчать дані таблиці 4 найбільша кількість лікарських рослин представників видів: *Taraxacum officinale* та *Aretium lappa* – 6.

Таблиця 4.

Ботанічний склад сіна природного сінокоосу.

Номер групи	Група рослин		Видова назва	Кількість шт./10м ²
1	Злакові		<i>Poa pretensis</i>	6
			<i>Thleum pratensis</i>	4
			<i>Festuca pratensis</i>	7
			<i>Agrostis tenuis</i>	5
			<i>Elytrygia repens</i>	3
2	Бобові		<i>Trifolium pratensis</i>	8
			<i>Lotus ucrainicus</i>	5
			<i>Zaturus pratensis</i>	4
			<i>Guttiferae orietales</i>	3
3	Осокові		<i>Carex acuta</i>	3
			<i>Carex riparia</i>	2
			<i>Carex digitara</i>	1
			<i>Carex rostrata</i>	3
4	Різнотрав'я	їстівні для ВРХ	<i>Geum rivale</i>	7
			<i>Taraxacum officinale</i>	6
			<i>Cichorium intubus</i>	5
		неїстівні	<i>Tanacetum vulgare</i>	2
			<i>Euoatorium cannabinum</i>	3
		отруйні	<i>Aethusa cunarium</i>	3
<i>Conium maculanum</i>	4			

Найбільший збір фіто маси лікарських рослин у наступних видів: *Aretium lappa* – 790 г/м², *Cichorium intubus* – 618 г/м² та *Guttiferae* – 530 г/м².

З господарського погляду рослинність заплавних луків є цінна в кормовому відношенні, так як основну роль в угруповання відіграють злаково-бобові та різнотрав'я.

В наших дослідженнях на природному кормовому угідді переважали злакові, кількість яких складала 29 шт./10 м², бобових – 20 шт./10 м². Осокових різних видів – 9 шт./10 м² (табл. 5).

Таблиця 5.

Видовий склад та збір лікарських рослин на природних луках р. Південний Буг.

№ п/п	Представники	Кількість шт./10 м ²	Збір фіто маси, г/1м ²
1	<i>Eseum rivale</i>	7	530±26,2
2	<i>Filipendula vulgaris</i>	2	140±6,5
3	<i>Melilotus officinales</i>	1	84±4,9
4	<i>Archangelica officinales</i>	1	176±13,1
5	<i>Mentha langifolia</i>	4	220±11,6
6	<i>Betonica officinales</i>	4	355±24,8
7	<i>Hypericum perforatum</i>	2	336±27,2
8	<i>Urtica dioica</i>	3	383±29,4
9	<i>Viola tricolor</i>	4	196±11,8
10	<i>Taraxacum officinale</i>	6	215±19,4
11	<i>Achillea millefolium</i>	4	322±10,5
12	<i>Inula helenium</i>	2	381±14,9
13	<i>Bidens tripartita</i>	3	323±15,7
14	<i>Onopordum acanthium</i>	5	196±28,4
15	<i>Artemisia absintium</i>	3	465±19,6
16	<i>Cichorium intybus</i>	5	618±26,2
17	<i>Arctium lappa</i>	6	790±33,8

Серед різнотравних рослин виділяються наступні групи: їстівні для ВРХ (*Eseum rivale*, *Taraxacum officinale*, *Cichorium intybus*); неїстівні (*Tanacetum vulgare*, *Euoatorium cannabinum*); а також отруйні (*Aethusa cunarium*, *Conium maculanum*). Загальна кількість рослин різнотрав'я - 30 шт./10 м² (табл. 6).

Таблиця 6.

Видовий склад та урожайність видів лучної рослинності природних пасовищ р. Південний Буг.

№ п/п	Представники	Кількість шт./1 м ²	Урожайність, ц/1га
1	<i>Agrostis tenuis</i>	5	34±2,1
2	<i>Festuca pratensis</i>	7	62±2,9
3	<i>Phleum pratensis</i>	4	38±1,7
4	<i>Poa pratensis</i>	6	46±3,8
5	<i>Elytrigia repens</i>	3	41±3,1
6	<i>Trifolium pratensis</i>	8	68±4,3
6	<i>Lotus ucrainicus</i>	5	43±2,6
7	<i>Lanthyrus pratensis</i>	4	52±3,8
9	<i>Galega orientalis</i>	3	59±4,0

На природних луках велика кількість дикорослих отруйних рослин, які найбільш токсичними бувають під час цвітіння. До них належать: *Cicuta virosa*, *Conium maculatum*, *Acthusa cynaplum*, *Oenathe aquatic*, *Veratrum nigrum*, *Hyosciamus niger*, *Datura stramonium*, *Digitalis purpurea*, *Celidonium majus*, *Banunculus acra*, *Cansolida regallis*, *Brassica pratensis*, *Papaver pratensis*, *Solarum nigra*, *Tanacetum vulgare*.

На наявність даних рослин потрібно звертати особливу увагу при випасі худоби та заготівлі сіна. Лучна рослинність природних пасовищ має високу біопродуктивність, але використовується вона не раціонально. Внаслідок постійного випасу худоби вона має збіднений флористичний склад, ущільнюється і заболочується.

Дані таблиці 6 свідчать, що найбільшого потенційною продуктивністю відрізняються ділянки луків де наявні *Trifolium pretensis* та *Festuca pretensis*. При суцільному зростанні даних видів рослин на облікових ділянках луків можливо отримати відповідно 68 та 62 ц/га врожаю зеленої маси.

Висновки. Основна кількість над видових таксонів лучної флори басейну р. Південний Буг відноситься до відділу Покритонасінні.

Клас *Liliopsida* в лучному угрупованні представлений лише трьома родинами (*Poaceae*, *Superaceae* та *Typhaceae*), а клас *Magnoliophyta* налічує 12 родин.

В лучному фітоценозі лише родина *Asteraceae* представлена значною кількістю родів (їх налічується 14), а інші родини класу *Magnoliophyta* мають їх незначну кількість (1-2).

Лучна рослинність басейну річки Південний Буг є злаково-бобово-різнотравним угрупованням, яке має високу біопродуктивність, особливо на ділянках де зростають конюшина лучна та костриця лучна.

Серед рослинності луків багато цінних лікарських трав, які забезпечують значний збір фітомаси (*Arcticum lappa*, *Cichorium intubus*, *Eseum rivale*)

Список літератури

1. Визначник рослин України. – К.: Наук. думка, 1993. – 940 с.
2. Губанов И. А. Луговые травянистые растения /И. А. Губанов. – М.: Агропромиздат, 1990. – 183 с.
3. Гудзевич А. В. Заповідні куточки Вінниці /А. В. Гудзевич. – Вінниця, ФОП, 2008. – 84 с.
4. Денисик Г. І. Природнича географія Поділля /Г. І. Денисик. – Вінниця.: Еко Бізнес-центр, 1999. – 183 с.

Видовий склад рослинності луків басейну річки Південний Буг

Рослинність луків басейну річки Південний Буг є злаково-бобове різнотравним угрупованням, яке має високу біопродуктивність, особливо на ділянках де зростають конюшина лучна та костриця лучна.

В лучному фітоценозі багато цінних лікарських трав, які забезпечують значний збір фітомаси.

Ключові слова: рослинність луків, угруповання, фітоценоз, біопродуктивність, систематична структура, таксони.

Видовой состав растительности лугов бассейна реки Южный Буг

Растительность лугов бассейна реки Южный Буг является злаково-бобово разнотравной группировкой, которая имеет высокую биопродуктивность, особенно на участках, где растут клевер луговой и овсяница луговая.

Среди луговых фитоценозов много ценных лекарственных трав, которые обеспечивают значительный сбор фитомассы.

Ключевые слова: растительность лугов, группировки, фитоценоз, биопродуктивность, систематическая структура, таксоны.

The species composition of vegetation grassland basin of the Southern Bug

Vegetation bows Southern Bug River Basin is grass-legume forb group, which has a high biological productivity, especially in areas where growing clover and meadow chaff.

Meadow phytocenoses many valuable herbs that provide significant collection phytomasses.

Keywords: green meadows, grouping phytocoenosis, biological productivity, taxonomic structure, taxons.